

Степан СМАЧИЛО,

Інститут гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, м. Івано-Франківськ

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЦЕСУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено тенезу та основні наукові підходи щодо визначення категорій «трансформація соціальної функції» та «соціальна трансформація», науково-теоретичні засади трансформації соціальної функції та структурно-трансформаційного процесу; розглядається специфіка трансформації соціальної функції держави на сучасному етапі посттоталітарного розвитку України в умовах глобалізації.

Автором проаналізовано погляди науковців щодо типології та природи соціальної функції держави, висвітлено основні результати дослідження щодо її трансформації на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: трансформація, глобалізація, соціальна функція держави, трансформаційна активність, трансформаційні процеси суспільства, соціальна держава.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформаційні процеси в кожній з держав відбуваються постійно, адже вони мають пристосовуватись до мінливості як зовнішнього середовища так і стану суспільства в цілому. А модернізація змісту соціальної функції держави проходить в умовах, що характеризуються наявністю складних і суперечливих процесів. Ці процеси протікають у кількох вимірах – соціально-економічному, політико-правовому та культурно-світоглядному (ідеологічному). Кожен з цих вимірів має свої особливості впливу на процеси трансформації тому дослідження цих впливів сприятиме більш широкому розумінню трансформаційних процесів соціальної функції держави.

У ракурсі соціально-економічного виміру варто відмітити з одного боку такі процеси як кількісне та якісне зростання виробничих сил на фоні науково-технічного прогресу, посилення впливів інформатизації та глобалізації, а з іншого боку – різке зростання проблеми невідновних ресурсів і збереження

навколишнього середовища, соціальна поляризація населення за прибутками, зростання бідності та соціальної напруги в суспільстві.

У плані політико-правових змін маємо викремлювати з одного боку динамічні процеси демократизації та децентралізації, активне поширення в суспільстві пріоритету прав та свобод людини, підвищення політичної культури й свідомості громадян та плюралізму переконань, системний розвиток усіх структур громадянського суспільства, а з іншого боку – зростання правового нігілізму, посилення агресивності політичної боротьби, зростання рівня корупції та інтолерантності тощо.

У культурно-світоглядному плані спостерігаються протиріччя у наступальному поширенні зразків масової культури, у той же час відбувається елітаризація мистецтва на фоні зниження естетичних смаків, захоплення позицій нетрадиційними формами духовного зростання у рамках певних релігійних рухів з одночасним посиленням авторитету релігійних організацій (церков), а з іншого боку бачимо посилення ідеології космополітизму одночасно із зростанням впливу національної ментальності та культури.

На думку вчених суттєвий вплив на трансформацію соціальної функції держави мають глобалізаційний процес, процеси демократизації та подальшого соціального розшарування в суспільстві. Глобалізаційний процес розглядається як формування і ствердження цілісності, взаємозв'язку, взаємозалежності, інтегральності світу та сприйняття його суспільною свідомістю [13, с. 15]. Це не уніфікація, а свого роду згуртування, об'єднання людства в цілісному світі та взаємодія в цій цілісності різнорідних і різноманітних національних, релігійних, державно-політичних, цивілізаційних та інших складників. Це одночасно і складний процес та стан, що виражає якісні стадії глобалізації, що охоплює всі сфери суспільства але в центрі цих глобалізаційних процесів є соціокультурне ядро і всі основні властивості цього світу: характер взаємодії і взаємозалежності; протиріччя і конфлікти; спрямованості і тенденції; характер взаємодії старих і нових цінностей і т. п. [24, с. 86-87]. Тому поняття процесу трансформації соціальної функції держави у контексті глобалізаційних процесів

є важливою тематикою дослідження для науки державного управління, що сприяє формуванню й реалізації ефективної соціальної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблематика поняття трансформації соціальної функції держави, сам процес трансформації, особливості його реалізації досліджується як в середовищі зарубіжного, так і вітчизняного наукових товариств та практиків, що працюють у публічній владі. Науковці з державного управління, економіки, соціології, правової науки та політологи останнім часом приділять багато зусиль дослідженню трансформації, модернізації соціальної політики держави.

У вітчизняній і зарубіжній економічній науці було започатковано дослідження проблем функціональної діяльності держави з різних позицій у рамках неокласичної, неокейнсіанської, еволюційно-інституціональної теорій. Загальноновизнаний вклад в ці розробки внесли: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. М. Кейнс, М. Фрідман, Дж. Хорн, Дж. М. Б'юкенен, Д. Норт та ін. Наукові підходи до формування і розвитку соціальної функції держави спираються на роботи таких класиків як Дж. Б'юкенен-молодший, Ерік Ліндаль, Гуннар Мюндаль, Бертіль Улін, Ерік Лундберг, Андерс Аслунд, А. Мюллер-Армак, Пекка Сутела, Г. Еспін-Андерсен тощо. Дослідження соціальних функцій держави містять твори класиків української політико-філософської думки: П. Могили, Г. Сковороди, Ф. Прокоповича, Г. Андрузького, Г. Костомарова, М. Драгоманова, С. Подолинського, М. Грушевського, В. Вернадського.

Аналіз трансформації соціальних функцій держави представлений, зокрема, у роботах О. Берданової [1], О. Бермічевої [2], В. Бульби [3-4], Р. Войтович [5], А. Гальчинського [6], Д. Гвасалії [7], В. Гошовської [8], О. Дзьобань [9], Ю. Лободи [12], А. Пакуніної [14], В. Піча [15], О. Радченка [16], А. Сіленка [18], С. Тимошина [22], В. Трохимова [23], С. Харлової [25], Е. Хаустової [26], Ярового А. М. [27] та ін.

Сучасні дослідники звертають увагу на те, що держава як суспільне явище (феномен) є нічим іншим, як вищою формою здійснення прав людей, що

утворюють державно-організоване суспільство, у якій найбільш повно розкриваються його сутність та соціальна природа людини [12, с. 172]. У той же час аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців змушує зробити висновок про необхідність подальшого дослідження процесу трансформації соціальної функції держави, зокрема через відсутній єдиний підхід до визначення дефініцій, що відображають теоретичні засади трансформації соціальної функції держави у науці державного управління.

Метою статті є систематизація поглядів сучасних зарубіжних та українських дослідників щодо наукового бачення теоретичних засад процесу трансформації соціальної функції держави та його особливостей в сучасних умовах світової глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сама дефініція «трансформація» пройшла складну історичну генезу. Ще в кінці ХХ ст. ні у вітчизняних ні в зарубіжних довідниках, словниках, енциклопедіях з філософії, політології чи соціології цей термін не зустрічався. Але саме «трансформація» вживається фахівцями для характеристики сукупності історичних змін, котрі відбулись у країнах Східної та Центральної Європи з кінця 80-х – до початку 90-х рр., а потім у колишніх республіках СРСР. Його вживають і до сьогодні, коли характеризують відповідні посттоталітарні зміни у цих державах або коли говорять про модернізацію самої системи управління. Поняття «трансформація» додалось до тих «дефініцій», що позначають процес змін у суспільстві, державі, регіоні, громаді – таких як: революція, еволюція, реформація, модернізація тощо.

У «Енциклопедичному словнику «Україна» О. М. Сліпущко, термін «трансформувати» подається як «перетворювати, змінювати щось» [19, с. 635]. В інших словниках дефініція «трансформація» (від латин. *transformatio* – змінювати) подається як «перебудова структур, форм і способів економічної діяльності, зміна її цільової спрямованості [10, с. 926]. Словник української мови, теж подає значення «трансформація» як «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. чого-небудь» [20, с. 233].

Під соціальною трансформацією розуміється процес внутрішніх змін суспільства, внаслідок яких долається втрата ним соціальної рівноваги, межа соціальної напруги, досягається більш диференційований і більш високий новий рівень впорядкованості і організованості у основних сферах життєдіяльності суспільства. Якраз ці ознаки трансформації і відрізняють її від реформ, які завжди є оновленням або зміною становища без принципового зламу і відносяться, як правило, до часткових змін суспільства та мають справу, головним чином, з процесами на технічному, соціально-технічному рівні. Реформи у меншій мірі, як правило, діють на рівні суспільних проблем, які стосуються життя суспільства в цілому.

На думку соціологів і як свідчить соціальна реальність постсоціалістичних країн, в тому числі й України, трансформаційний процес включає в себе ряд стадій:

соціальну діагностику (тобто об'єктивну характеристику дійсності, її коренів в минулому, можливостей і шляхів її виходу із кризової ситуації);

переоцінку існуючого стану суспільства як кризового і оцінку сутності, змісту і масштабів кризи, яка має системний характер;

демонтаж старої системи, ліквідація її наявних невідповідностей існуючому рівню суспільного розвитку і його тенденціям;

нове самовизначення суспільства, висування і обґрунтування шляхів подальшого розвитку [15, с. 116–117].

На думку соціолога Піча В. М., трансформаційний процес охоплює всі сфери суспільного життя – економіку, політичні процеси, соціальну структуру, культуру, в той же час розпадається на ряд послідовних трансформаційних станів, кожний з яких являє собою реально досягнуті переміни у конкретний відрізок часу. Він, виокремлює, основні зміни в ході системної трансформації :

1) зміни політичної і державної системи (відмова від монополії однієї партії, створення парламентсько-президентської республіки західного типу, загальна демократизація суспільних відносин тощо);

2) оновлення економічних основ суспільної системи (відхід від централізованої економіки та від розподільчих функцій, перехід до економіки ринкового типу в ході роздержавлення власності і приватизації і введення «вільних цін»);

3) відмова від соціалістичної «всезагальності праці», ліквідація системи «соціального утримання» з одночасним проголошенням соціальних ліберально-демократичних свобод, зміна ідеологічних (духовних) орієнтирів суспільного розвитку;

4) дотримання вимог світового ринку, що передбачає пошук нових форм зовнішньоекономічної діяльності, переструктурування економіки (в тому числі й проведення конверсії).

Науковці зазначають, що «складність процесу трансформації полягає в тому, що відсутня якась оптимальна модель (технологія) трансформаційних змін. Існує декілька підходів до подолання старої системи і входження в нову». Кожна країна мусить сама «розробляти політику перетворень, використовуючи досвід інших. В цих умовах зростає значення розробки соціології трансформаційних процесів як теорії, що описує і пояснює закономірності і особливості перетворень у колишніх соціалістичних країнах, досліджень спеціалістами якісної сторони змін, що відбуваються в суспільній структурі і виводять останню до загальнолюдських законів буття» [15, с. 117].

Для визначення самого поняття «трансформація соціальної функції держави» варто розглянути дослідження самої «соціальної трансформації». У працях Ярового А. М. проведено аналіз цієї дефініції і надається характеристика поняття «соціальна трансформація». Саме поняття «соціальна трансформація», на думку Ярового, відображає особливості соціальних процесів, які відбуваються в країні і до яких можна віднести:

1) якісно перетворювальний характер соціальних змін, їх поступовість і відносно мирний характер проходження;

2) направленість на зміну не окремих часткових сторін, а саме сутнісних характеристик, які визначають соціальний тип суспільства;

3) принципова залежність протікання та результатів соціальних процесів від діяльності і поведінки не лише правлячої верхівки, але і масових соціальних груп;

4) слабка керованість соціальними процесами, важлива роль стихійних факторів, непередбачуваність їх результатів;

5) незворотність, тривалість і глибина соціальних перетворень, які виявляють випереджувальний розклад старих соціальних інститутів у порівнянні із створенням нових [27, с. 26].

Яровий А. М. відмічає, що «концепція трансформації вказує на залежність соціальних зрушень від соціальних дій не лише верхнього, але також середнього і базового прошарку суспільства, представники яких діють в умовах не зовсім сформованого соціального середовища, виходячи із власних інтересів та ресурсів. Рушійними силами цього процесу є, з одного боку, правляча еліта, а з іншого – соціально зрілі, дієдатні і активні представники масових соціальних груп, в першу чергу, середніх прошарків. Трансформаційні процеси, на його думку, охоплюють всі рівні соціальної вертикалі: загальнонаціональні, регіональні, локальні, групові, індивідуальні. При цьому на «нижчих поверххах» підконтрольність цих процесів центральній владі знижується. Виникає неузгодженість і розбіжність у розумінні конкретних соціальних питань, інтереси владного Центру часто розходяться з інтересами регіональних еліт, місцевих спільнот, окремих організацій і громадян. Це ускладнює управління трансформаційними процесами, контроль і прогнозування їх результатів. Для кращого розуміння напрямку руху суспільства, перспектив цього – «необхідно пояснити рушійні сили, закономірності, основні етапи та імовірнісні результати, тобто важливо мати адекватне уявлення про внутрішні соціальні механізми трансформаційних процесів» [27, с. 27].

Під соціальними механізмами трансформаційних процесів розуміється стабільна система взаємодій соціальних суб'єктів. Нове розуміння, яке відкривається при використанні даної категорії, пов'язане з можливістю

представлення процесу соціальних перетворень як певної цілісності, всі елементи якої взаємопов'язані та взаємозалежні. Крім того, як вважає науковець Яровий А. М., використання даного поняття дозволяє ставити питання про різні типи та соціальні якості механізмів, які регулюють соціально-перетворювальні процеси у різних суспільствах. «Дослідження соціального механізму трансформаційних процесів вимагає розробки поняття «трансформаційна активність», яке виражає сукупність соціальних дій індивідів, організацій і груп зі зміни базових соціальних відносин. Поняття «трансформаційної активності» включає три основних елементи :

а) реформаторську та управлінську діяльність верхніх прошарків суспільства;

б) соціально-інноваційну діяльність представників середніх класів;

в) реактивно-адаптивну поведінку масових соціальних груп, які складають основну частину суспільства. Взаємодія цих типів активності, власне, розкриває внутрішній механізм трансформаційного процесу, його безпосередні рушійні сили» [27, с. 28-29].

Глобалізаційні процеси в значній мірі є поштовхом до трансформації соціальної функції держави. Держава в умовах глобалізації вимушена виконувати усе більш складні і різнобічні функції, які забезпечують динамізм розвитку економіки, її конкурентоздатність та безпеку, з'являються нові соціальні функції держави, а реалізація інших функцій здійснюється через нові механізми, пов'язані із складними процесами глобалізації. Вивчення процесів трансформації функцій держави в умовах глобалізації стає важливою областю наукових досліджень, значущість якої важко переоцінити. Адже держава, реалізуючи властиві їй функції, здійснює свою діяльність не лише як макроекономічний регулятор, а також як суб'єкт глобальної економіки. Тому наукове осмислення процесу трансформації функцій держави в умовах глобалізації служить теоретико-методологічною базою для розробки зваженої і ефективної економічної політики в національному господарстві та в міжнародних економічних взаємозв'язках, у пошуку нових правил гри та

вибору з них оптимальних з позицій усіх учасників глобального економічного простору [22].

У цьому аспекті привертає увагу, з економічної точки зору, думка В. Трофимової, яка вважає, що на сучасному етапі економічного розвитку участь держави в економіці визначається двома іпостасями: по-перше, держава виступає як регулюючий економічний інститут; по-друге, як економічний суб'єкт. Економічною функцією держави як регулюючого інституту є забезпечення функціонування оптимального економічного та інституційного режиму, який для досягнення суспільних цілей та реалізації національного економічного інтересу забезпечує конкурентоспроможний економічний розвиток. Реалізація цієї функції здійснюється шляхом економічної політики з використанням механізмів законодавчої, виконавчої, судової та контрольної-наглядової діяльності. Економічні функції держави, як регулюючого інституту можуть бути постійними та тимчасовими залежно від етапу її економічного розвитку, а найбільш динамічно трансформованими є економічні функції держави відповідно до сфер її діяльності та напрямів впливу, які традиційно поділялись на внутрішні та зовнішні економічні. Тому, науковець В. Трохимова, вважає доцільним виділити окремий напрямок впливу та сферу діяльності держави – її глобальну функцію. Актуальність виокремлення глобальної функції обумовлена, перш за все, появою нового типу суспільного мислення – глобального мислення, яке дає змогу усвідомити реальну появу таких категорій як «глобальна власність», «глобальна антициклічна політика», «глобальна інфляція», «глобальні стандарти» тощо. Зміст глобальної економічної функції держави полягає у забезпеченні розвитку держави в глобальному вимірі [23].

Процес глобалізації зачіпає соціальну функцію держави, яка передусім спрямована на зняття або пом'якшення соціальних суперечностей у суспільстві шляхом використання цивілізаційних засобів їх вирішення, а також досягнення гідних для життя людини умов за посередництвом гарантування певного обсягу соціальних благ за рахунок держави. Зміст соціальної функції включає такі

напрями: забезпечення соціальних прав людини (на достатній життєвий рівень, на соціальний захист, на житло, на охорону здоров'я, на одержання соціальних пільг), створення належних умов праці (забезпечення зайнятості, регулювання оплати праці, робочого часу та часу відпочинку, охорона праці, соціальний захист осіб, які потребують особливої підтримки з боку суспільства (інваліди, люди похилого віку, багатодітні сім'ї, ветерани тощо), встановлення соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, пенсії та ін. [26, с. 38].

На думку Л. Г. Удовика, глобалізація постає насамперед як процес взаємодії, універсалізації, гомогенізації різних підсистем (сфер) суспільства. Розуміння глобалізації як процесу взаємодії і взаємозалежності, налагодження зв'язків чітко простежується в більшості визначень глобалізації. Глобалізація як об'єктивно існуюче, природне явище супроводжується іншими близькими, спорідненими, але все ж таки самостійними явищами, такими як регіоналізм, провінціалізм, вокалізм та ін. [24, с. 69].

У рамках структурно-трансформаційного процесу, який відбувається у країнах пострадянського простору, розглядаються різні концепції розвитку економіки і звичайно ж державної соціальної політики, тобто держава бере на себе соціальні функції у відповідності до обраної концепції. Тобто ці концепції є базисом для формування соціально-економічних моделей. Серед них – концепція трансформації капіталізму, що являє собою «сукупність теорій, які стали відомими економічному світу близько 40 років тому в інституціоналістському напрямку (інституціоналізм – теорія, яка стверджує, що розвиток економіки пов'язаний з розвитком правових, соціальних, технічних, етнічних, інституцій суспільства: держави, профспілок, конкуренції, приватної власності, технічного прогресу, родини, звичаїв, психології тощо); особливо активно розвивається теорія трансакційних витрат; економічна теорія прав власності; теорія суспільного вибору; теорія соціально-психологічного інституціоналізу» [11, с. 59].

На думку, науковця Гошовської В. А. «специфіка української національної моделі держави якраз і полягає у тому, що потрібно одночасно і розвивати економіку. І кардинально вирішувати накопичені соціальні проблеми [8, с. 59]. А економіст Гальчинський А. засуджує наздоганяльну ідеологію розвитку країни, тому що деформується політична система суспільства – вона стає однополярно зорієнтованою. Складається ситуація «придушеного плюралізму... . Спотворено тлумачиться історична місія народу, його роль у визначенні долі своєї країни, її державної розбудови. За такої ситуації народ як основний суб'єкт суспільного прогресу вже не може вважатися носієм своєї історії. Відтак трансформаційний процес дедалі чіткіше набирає рис не способу самореалізації народу, не життя народу в його власній історії з її колізіями і суперечностями, а механічного втілення запозичених цінностей» [6, с. 199], що само по собі є небезпечним для формування української державності.

У посткомуністичних трансформаційних процесах зміни соціальної структури відіграють двояку роль. «З одного боку, вони відображають соціальні наслідки інституціональних реформ, а з іншого – обумовлюють здатність суспільства до подальших соціальних змін. Таким чином, зміна соціальної структури одночасно відображає і підсумки періоду, що закінчився, і «стартові умови» майбутнього етапу перетворень. Соціально-трансформаційна структура являє собою саме ту специфічну проекцію соціальної структури суспільства, яка безпосередньо відтворює момент єдності минулої і майбутньої. Її елементами виступають соціальна спільність, взаємодія, співпраця, конкуренція чи боротьба яких слугують рушійною силою трансформаційного процесу.

Трансформаційна структура відображає системну якість суспільства, особливо значущу в період докорінних змін, а насамперед – його здатність та готовність до саморозвитку, у т. ч. шляхом радикального перетворення й оновлення базових інститутів і соціальної структури. Ця найважливіша якість суспільства визначається співвідношенням, порівняльною впливовістю й

активністю соціальних сил, зацікавлених у різних сценаріях суспільного розвитку, які докладають істотних зусиль для реалізації цих сценаріїв.

Можна назвати чотири головні сфери їхньої соціально-інноваційної активності. Першою слугує господарське підприємництво – від індивідуального бізнесу до діяльності гігантських корпорацій, другою – перетворення інститутів соціальної сфери: охорони здоров'я, науки, культури, соціального захисту тощо. Третя сфера оновлення ідеології і культури – це діяльність учених, журналістів, працівників культури, пов'язана з осмисленням процесів, які виникають у суспільстві, підтримкою і пропагандою нових соціальних цінностей, формуванням компетентної громадської думки, найважливішими проблемами розвитку суспільства тощо. Четвертою сферою слугує випробування нових форм самоорганізації, формування структур громадянського суспільства.

Трансформаційна структура посткомуністичних товариств має два однаково важливих і відносно незалежних вимірювання: соціальне (або вертикальне) і культурно-політичне (або горизонтальне). Перше відображає ієрархічну структуру суспільства. На його основі виокремлюються соціальні прошарки, що розрізняються рівнем соціального статусу, масштабом і структурою ресурсів, які використовуються, та механізмами впливу на трансформаційний процес. В основі тих груп, котрі утворюються за допомогою другого вимірювання, лежить спільність культури, переконань та інтересів, що виражається в схожій спрямованості індивідуальних, групових і колективних дій. Уявляється, що в цей час основними соціально-політичними силами, які борються за різні шляхи розвитку України, є державницька, олігархічна, ліберально-демократична, соціал-демократична, націонал-патріотична та протиправна. Крім того, існує вельми значна позаполітична спільнота, що об'єднує громадян, які або абсолютно не цікавляться політикою, або мають про неї лише невиразне, міфологізоване поняття.

Соціальна структура сучасного українського суспільства залежить від спрямування сутності соціальних трансформацій, що полягають у зміні функціональних зв'язків у суспільстві. Її основу становлять:

1. Зміна суспільної форми всіх основних соціальних інститутів – економічних, політичних (передусім інститутів власності), культурних, освітніх; глибокий суспільний переворот і реформування тих соціальних засад і регуляторів, що формують соціальну структуру (вона стала менш жорсткою, рухливішою).

2. Трансформація соціальної природи основних компонентів соціальної структури – класів, груп і спільнот; відновлення їх як суб'єктів власності та влади; поява економічних класів, верств і страт з відповідною системою соціальних конфліктів і суперечностей.

3. Ослаблення наявних у суспільстві стратифікаційних обмежень. Поява нових каналів підвищення статусів, посилення горизонтальної та вертикальної мобільності українців.

4. Активізація процесів маргіналізації – утрати особистістю належності до соціальної групи, норм і цінностей відповідної субкультури без входження до іншої, зміна суб'єктом одного соціально-економічного статусу на інший, що в українському суспільстві на рубежі ХХ–ХХІ ст. характеризується переходом переважно в нижчі верстви населення (феномен «нових бідних», соціальні групи військовослужбовців, інтелігенції).

5. Зміна порівняльної ролі компонентів соціального статусу. Якщо в стратифікації радянського суспільства домінував адміністративно-посадовий критерій, пов'язаний з місцем у системі влади та управління, то в нинішньому вирішальним є критерій власності й прибутків. Раніше політичний статус визначав матеріальне становище, тепер величина капіталу визначає політичну вагу.

6. Підвищення соціального престижу освіти і кваліфікації, посилення ролі культурного фактора у формуванні високостатусних груп, зумовлене

становленням ринку праці. Але це стосується спеціальностей, які користуються попитом на ринку, насамперед економічної, юридичної та управлінської.

7. Зміна якісних і кількісних параметрів соціальної структури. Відомо, що чим прогресивніша статево-вікова структура, тим більшими можливостями розвитку вона наділена, тим стійкіший соціальний (трудовий, інтелектуальний, культурний) потенціал населення. Унаслідок негативних демографічних тенденцій населення нашої країни щороку зменшується в середньому на 400 тис. осіб, на тлі загальної депопуляції населення (кожна п'ята українська родина не має дітей) знижується рівень народжуваності, скорочується середня тривалість життя (якщо на початку 90-х рр. XX ст. за показниками здоров'я Україна посідала 40 місце у світі, то через 10 років вона перемістилася у другу сотню).

8. Поглиблення соціальної поляризації суспільства. Майновий чинник є стрижнем трансформацій. Економічний статус і спосіб життя еліт, вищої верстви різко зросли, а в більшості населення – різко знизилися. Розширилися межі зубожіння та бідності, виокремилося соціальне «дно» – жебраки, безпритульні декласовані елементи» [21].

А. Гальчинський, звертаючи увагу на ренесанс світоглядних позицій лібералізму і що його нова історія відбиває відповідні трансформації, зауважує, що удосконалення механізмів державотворчого процесу у нашій країні обов'язково має враховувати об'єктивну зумовленість цих глобальних тенденцій (дедалі більше опікування розвитком соціальної сфери суспільних відносин, посилюється потенціал вільного розвитку людини) [6, с. 268–269].

1992 року міжнародна конференція країн – членів ООН в Ріо-де-Жанейро рекомендувала, як основу для розвитку світової спільноти, концепцію сталого поступу, що визначає принцип еволюції всієї природи, як його розуміє сучасна наука. Перехід до сталого розвитку повинен забезпечити збалансоване розв'язання проблем соціально-економічного розвитку і збереження сприятливого навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб теперішнього часу й майбутніх поколінь людей. Перехід до

сталого розвитку зажадає скоординованих дій у всіх сферах життя суспільства, адекватної переорієнтації (*трансформації*) соціальних, економічних і екологічних інститутів держави, регулятивна роль яких в окреслених перетвореннях – основоположна. Найважливіше значення в створенні методологічної і технологічної основи цих перетворень належать науці. Відповідно до принципів сталого розвитку, виробленого на Конференції ООН стосовно довкілля, та вдосконалення подальших міжнародних форм співпраці має передбачатися реалізація комплексу заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я людини, розв'язання демографічних проблем, боротьбу зі злочинністю, викорінювання бідності, зміну структури споживання і зменшення диференціації в прибутках населення. Трансформація соціальної функції держави має враховувати процеси глобалізації та орієнтуватись на принципи сталого розвитку.

Зазначаємо, що науково-теоретичні засади трансформації соціальної функції держави мають базуватись на динаміці економічного розвитку, потребах громадян та використовувати різні форми роботи з громадськими організаціями для вивчення громадської думки щодо ефективності соціальної політики держави. Сама дефініція «трансформація соціальної функції держави» вбачає дії держави по модернізації владних повноважень, які б відповідали потребам суспільства, що динамічно змінюються і на які впливають процеси глобалізації у тому числі через європейський вектор розвитку країни.

Подальші дослідження з даної проблеми варто акцентувати на вивченні трансформаційних механізмів модернізації соціальної функції держави.

Список використаної літератури

1. Берданова О. Проблеми реалізації соціальних обов'язків держави. *Вісн. Укр. акад. держ. управління при Президентові України*. К. : Вид-во УАДУ, 2002. № 4. С. 285–289.
2. Бермічева О. В. Соціальна функція держави в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 12.00.01. Х., 2002. 17 с.
3. Бульба В. Г. Вплив глобалізації на трансформацію соціальних функцій держави. *Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації*

докторів наук з державного управління. Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2012. № 1(9). с. 194–199.

4. Бульба В. Г. Генезис трансформації соціальних функцій держави в європейській державній думці. *Державне будівництво: електрон. наук. фах. вид. ХарPI НАДУ*. 2010. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

5. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.

6. Гальчинський А. С. Лібералізм: уроки для України : наук.- попул. есе. К. : Либідь, 2011. 288 с.

7. Гвасалія Д. С. Соціальна функція держави та її складові. *Економіка і регіон*. 2011. № 2. С. 42–46.

8. Гошовська В. А. Соціальна реальність у контексті розбудови демократичного суспільства : навч. посіб. К. : НАДУ, 2008. 292 с.

9. Дзьобань О. П., Настюк В. Я., Белевцева В. В. Проблеми захисту національних інтересів України у сфері державної безпеки в умовах геополітичних трансформацій ХХІ століття : монографія. Х. : Право, 2013. 296 с.

10. Енциклопедія житлово-комунальної сфери / за ред. Р Дяківа. К. : МЕФ, 2007. 991 с.

11. Кінах А. К. Український прорив. Київ : ВіРА ІНСАЙТ, 2004. 320 с.

12. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2001. 190 с.

13. Мнацаканян М. О. Глобализация и национальное государство: три мифа. *СоцИс: Социологические исследования*. М., 2004. № 5. С. 137–142.

14. Пакуліна А. А. Удосконалення державного регулювання ринку соціальних послуг в умовах стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 20–23.

15. Піча В. М. Соціологія: загальний курс : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України. К., “Каравела”, 2000. 248 с.

16. Радченко О. В., Савченко І. Г. Ціннісний вимір соціальної відповідальності в демократичній державі : монографія. Х. : Вид-во ХНУС, 2008. 200 с.

17. Родионова О. Социальная функция современного государства. М. : Юрлитинформ, 2010. 228 с.

18. Сіленко А. О. Соціальна держава: територія перемін : монографія. Одеса : ВЦ УДАС ім. О. С. Попова, 2000. 280 с.

19. Сліпушко О. М. Енциклопедичний словник. К. : Аконіт, 2008. 768 с.

20. Словник української мови : в 11 тт. / Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970–1980. Т. 10. С. 233.

21. Соціальна економіка : навч. посіб. / кол. авт. О. О. Беляєв, М. І. Діба, В. І. Кириленко та ін. К. : КНЕУ, 2005. 196 с.

22. Тимошин С. К. Трансформация функций государства в условиях глобализации : дис... канд. экон. наук / Саратов. гос. соц.-экон. ун-т. Саратов, 2006. 154 с.

23. Трофимова В. В. Трансформація економічних функцій держави в умовах становлення глобальної економіки. URL: <http://ua.convdocs.org/docs/index-38292>.

24. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія Х. : Право, 2011. 552 с.

25. Харлова С. Г. Трансформація соціальної функції держави в сучасному російському суспільстві : дис... канд. філос. наук / Рос. гос. соціал. ун-т. М., 2010. 163 с.

26. Хаустова М. Глобалізація і її вплив на сутність та соціальне призначення держави. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 30–41.

27. Яровий А. М. Філософські проблеми системної трансформації національної економіки України. *Регіональна бізнес – економіка та управління*. 2013, № 3(39). С. 25–30.

Рецензент – доктор наук з державного управління, професор Радченко О. В.

Смачило С. Проблематика процесса трансформации социальной функции государства в условиях глобализации

В статье исследованы генезис и основные научные подходы к определению категорий «трансформация социальной функции» и «социальная трансформация», научно-теоретические основы трансформации социальной функции и структурно-трансформационного процесса; рассматривается специфика трансформации социальной функции государства на современном этапе пост тоталитарного развития Украины в условиях глобализации.

Автором проанализированы взгляды ученых о типологии и природы социальной функции государства, освещены основные результаты исследования ее трансформации на современном этапе развития общества.

Ключевые слова: трансформация, глобализация, социальная функция государства, трансформационный активность, трансформационные процессы общества, социальное государство.

Smachylo S. Problems of the Process of Transforming the Social Function of the State in Conditions of Globalization

The article deals with the genesis and main scientific approaches to the definition of the categories "transformation of social function" and "social transformation", the scientific and theoretical principles of transformation of social function and structural and transformational process; the specificity of the transformation of the social function of the state at the present stage of post-totalitarian development of Ukraine in the conditions of globalization is considered.

The author analyzes the views of scientists on the typology and nature of the social function of the state, highlights the main results of the study on its transformation at the present stage of society's development.

Key words: transformation, globalization, social function of the state, transformational activity, transformational processes of society, social state.